

LIGŲ NAŠTOS RODIKLIŲ SKAIČIAVIMO GALIMYBĖS LIETUVOJE

Tyrimo vadovė dr. Aušra Želvienė.

Atsakingas vykdytojas Robertas Skrobotovas.

Tyrimo vykdymo laikotarpis 2020 m.

Tyrimo pagrindimas. Visuotinis ligų naštos (VLN) tyrimas yra išsamiausias iki šiol visame pasaulyje atliekamas epidemiologinis tyrimas. Jame analizuojamas mirtingumas, sveikatos praradimas dėl pagrindinių ligų, traumų ir rizikos veiksnių pasauliniu, nacionaliniu ir regioniniu mastu. VLN tyrimas pradėtas 1990 m. ir nuo tada nuolat tobulinamas. 30 metų tendencija padeda suprasti besikeičiančius sveikatos iššūkius, su kuriais susiduria XXI amžiaus žmonės visame pasaulyje. Šio tyrimo rezultatų nauda neabejojama, kai norima palyginti šalių rezultatus. Kai kurios pasaulio šalys pradėjo skaičiuoti nacionalinius ligų naštos rodiklius, norėdamos turėti tikslesnius įverčius. Kaip rodo kitų šalių praktika, tokie ligų naštos rodikliai galėtų prisidėti prie efektyvesnio prevencinių priemonių taikymo ir nukreipti politikus palankia kryptimi priimant visuomenės sveikatos sprendimus.

Tyrimo tikslas. Pasiūlyti optimalią ligų naštos rodiklių skaičiavimo metodiką Lietuvai.

Tyrimo uždaviniai

1. Apžvelgti Lietuvos ir kitų šalių patirtį ligų naštos skaičiavimo, vertinimo ir naudojimo srityje.
2. Apžvelgti IHME atliekamus skaičiavimus ir vertinimus, įvertinti privalumus, trūkumus bei pritaikomumą Lietuvai.
3. Įvertinti Lietuvos galimybes atlikti ligų naštos skaičiavimus.
4. Parinkti optimalų metodą skaičiuoti nacionalinius ligų naštos dydžius Lietuvoje.

Tyrimo metodika. Atliktas galimybių studijos tyrimas. Lietuvos nacionalinių ligų naštos atliktų skaičiavimų paieška buvo vykdoma įvairiose duomenų bazėse. Iš viso pagal raktažodžius rasti 5327 straipsniai. Atranka vykdyta 3 etapais. Pirmame etape pašalinti straipsniai, kur aprašoma ne Lietuvos ligų našta. Antrame etape pašalinti besidubliuojantys moksliniai straipsniai. Trečiame etape atmesti į įtraukimo kriterijus nepatekę tyrimai. Aprašant užsienio ligų naštos skaičiavimo patirtį pasirinktos tos šalys, kurios skaičiuoja nacionalinius ligų naštos dydžius ir turi gerą patirtį. Atkreiptas dėmesys į du nacionalinių ligų naštos skaičiavimo būdus: 1. užsienio šalis bendradarbiauja su IHME ir pastarasis skaičiuoja nacionalinius ligų naštos dydžius; 2. užsienio šalis nacionalinius rodiklius skaičiuoja pati (remdamasi VLN skaičiavimo metodika). Tyrimo metu aprašyti VLN tyrimo privalumai ir trūkumai. Remiantis VLN tyrimo metodika, paaiškinti DALY, PGM, GMN ir negalios svorių skaičiavimai. Išsamiai išnagrinėjus Lietuvos, kitų šalių ir IHME patirtį bei metodiką nustatyti keturių alternatyvų palyginimo kriterijai: laikas, reikalingas paskaičiuoti nacionalinius ligų naštos dydžius; nacionalinių ligų naštos dydžių tikslumas; duomenų patikimumas; nacionalinių ligų naštos komponentu skaičiavimo sunkumų nebuvimas; galimybė lyginti su kitomis šalimis; naujais metodais pagrįstas ligų naštos skaičiavimas; galimybė nacionalinių ligų naštos dydžius paversti į piniginę vertę ir galimybė lyginti subnacionaliniu lygiu.

Rezultatai. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad Lietuvos paskelbtuose straipsniuose bei tarptautinėse mokslinių duomenų bazėse nerasta visų nacionalinių ligų naštos dydžių pagal ligų priežastis.

Tarptautiniame moksliniame žurnale *Spandidos Publications* rasta tik detaliai atlikta nacionalinės gaubtinės ir tiesiosios žarnos vėžio naštos bei mažiau detali kitų piktybinių navikų analizė, kurioje pabrėžiama, kad ligų tendencijos, pagrįstos skirtingais informacijos šaltiniais, šiek tiek skiriasi. Saudo Arabijos Karalystė, Italija ir Lenkija bendradarbiauja su IHME, kuris skaičiuoja ir vizualizuoja šalių nacionalinius ligų naštos dydžius. Tuo tarpu Škotija ir Estija nacionalinius ligų naštos dydžius skaičiuoja savarankiškai. Saudo Arabijos Karalystė, bendradarbiaudama su IHME, sukūrė ir atliko tyrimą, kuriuo metu surinkti visi norimi nacionaliniai duomenys, reikalingi apskaičiuoti DALY dydžius. Italija pateikia pastabas bei siunčia nacionalinius mirties priežasčių duomenis, kurie padeda IHME nustatyti tikslesnius Italijos nacionalinius ligų naštos dydžius. Lenkija bendradarbiauja panašiai kaip Italija, tačiau ji papildomai daro ir kitus tyrimus, susijusius su ligų našta. Škotija, skaičiuodama nacionalinius ligų naštos dydžius, naudoja savos šalies išgyvenimo lenteles bei mirtingumo duomenis. Negalios svorius naudoja iš VLN tyrimo. O Estija, skirtingai nei Škotija, naudoja nacionalinius negalios svorius. IHME DALY skaičiuoja konkrečiai priežastiai pagal lytį, amžių ir laiką sudėjus tos priežasties GMN ir PGM pagal lytį, amžių ir laiką.

Visų keturių alternatyvų galutiniai įvertinimai mažai nutolę vienas nuo kito. IV alternatyva (Lietuva ligų naštos dydžius skaičiuoja savarankiškai) gavo mažiausią įvertinimą – 54 balus. II alternatyva (Lietuva bando užmegzti bendradarbiavimą su IHME) įvertinta geriausiai – 58 balai. III alternatyvoje nagrinėtos Škotijos ir Estijos skaičiavimo metodikos; tyrimo metu išsiaiškinta, jog Estijos būdas Lietuvai tinkamesnis (Škotijos alternatyva įvertinta 55 balais, o Estijos – 57 balais). Pabrėžiama, kad alternatyvos pasirinkimas priklauso nuo iškelto tikslo.

Išvados

1. Lietuvoje atlikta nacionalinės gaubtinės ir tiesiosios žarnos vėžio naštos bei mažiau detali kitų piktybinių navikų analizė, kurioje skaičiuoti DALY dydžiai. Saudo Arabijos Karalystė, Italija ir Lenkija bendradarbiauja su IHME ir siunčia nacionalinius duomenis Institutui, kad pastarasis galėtų nustatyti tikslesnius ligų naštos dydžių rezultatus ir juos vizualizuoti. Tuo tarpu tokios šalys kaip Škotija, Estija nacionalinius ligų naštos dydžius skaičiuoja savarankiškai.
2. Ligų našta konkrečiai priežastiai pagal lytį, amžių, laiką skaičiuojama sudėjus tos priežasties GMN ir PGM pagal lytį, amžių ir laiką. Skaičiuojant PGM IHME naudoja gyvenimo lenteles, pagrįstas mažiausiu kiekvienos amžiaus grupės mirčių skaičiumi šalyse, kuriose gyvena daugiau nei 5 mln. gyventojų. IHME naudoja ligotumo duomenis skaičiuojant GMN dydžius ir bendrus visam pasauliui skirtus negalios svorius. VLN metodas leidžia palyginti rezultatus su kitomis šalimis, jo rezultatai pateikiami kasmet. VLN tyrimas užtikrina kokybišką ir naujais metodais paremtą ligų naštos dydžių skaičiavimą. VLN tyrimo naujovės gali būti nepritaikytos Lietuvai. Naudojami duomenys ne iš nacionalinių duomenų šaltinių.
3. Lietuva, norėdama atlikti ligų naštos skaičiavimus, turėtų papildomai savarankiškai atlikti nacionalinį negalios svorio dydžių tyrimą pagal IHME metodiką. Taip pat reiktų naudoti nacionalinius duomenų šaltinius mirtingumo ir ligotumo duomenims gauti ir Lietuvos gyvenimo lenteles.
4. Optimali alternatyva pradėti skaičiuoti nacionalinius ligų naštos dydžius – Lietuvos bandymas užmegzti bendradarbiavimą su IHME.

Daugiau informacijos gali suteikti Higienos instituto Sveikatos informacijos centro Biostatistinės analizės skyriaus specialistas Robertas Skrobotovas, tel. (8 5) 277 3302, el. p. robertas.skrobotovas@hi.lt.